

Vestlandsnaturen er vakker og viktig

— *Kan vi gjere den viktigare?*

Stein Byrkjeland
miljø- og klimaavdelinga

Statsforvaltaren i Vestland

14. januar 2025

Moselovene

§ 3 (Dag 3) Naturtypane kom til

§ 5 (Dag 5) Dyrelivet kom til

§ 6 (Dag 6) «Ordet var hos Gud, og Ordet *var* Gud», jf Joh. 1: 1-12

1910 Lov om naturfredning

1916 Lov om naturfredning (revisjon)

1954 Lov om naturvern

1970 Lov om naturvern

2009 Lov om forvaltning av naturens mangfold, jf KLD §§ 1-12

2025 Naturmeldinga

§ 7 (Dag 7) Alt er på stell. Vi kan ta det heilt med ro.

Naturen må vernast om — og den må forvaltast

Det er viktig å verne om naturen. Og vi må verne *nok* av den. Naturavtalen seier mykje om det.

Staten vernar natur i Noreg. Men kommunane kan også gjere dette, ved hjelp av Plan- og bygningslova.

Vern åleine er ikkje alltid nok. Naturen må også *forvaltast*! Vi må ta godt vare på natur som fungerer.

Øydelagt eller forringa natur må restaurerast, når det er mogleg.

Naturlovene

- § 1 Alle artar i naturen lever av noko som lever. Eller har levd.
- § 2 Du må skaffe deg nok mat når du treng det. Utan å bli mat for andre.
- § 3 Økosystemet du tilhører må fungere.
- § 4 Natuens produksjonsevne må oppretthaldast.
- § 5 Vi lever *i* naturen. Vi lever også *av* naturen.
Då må vi også *leve for* naturen!

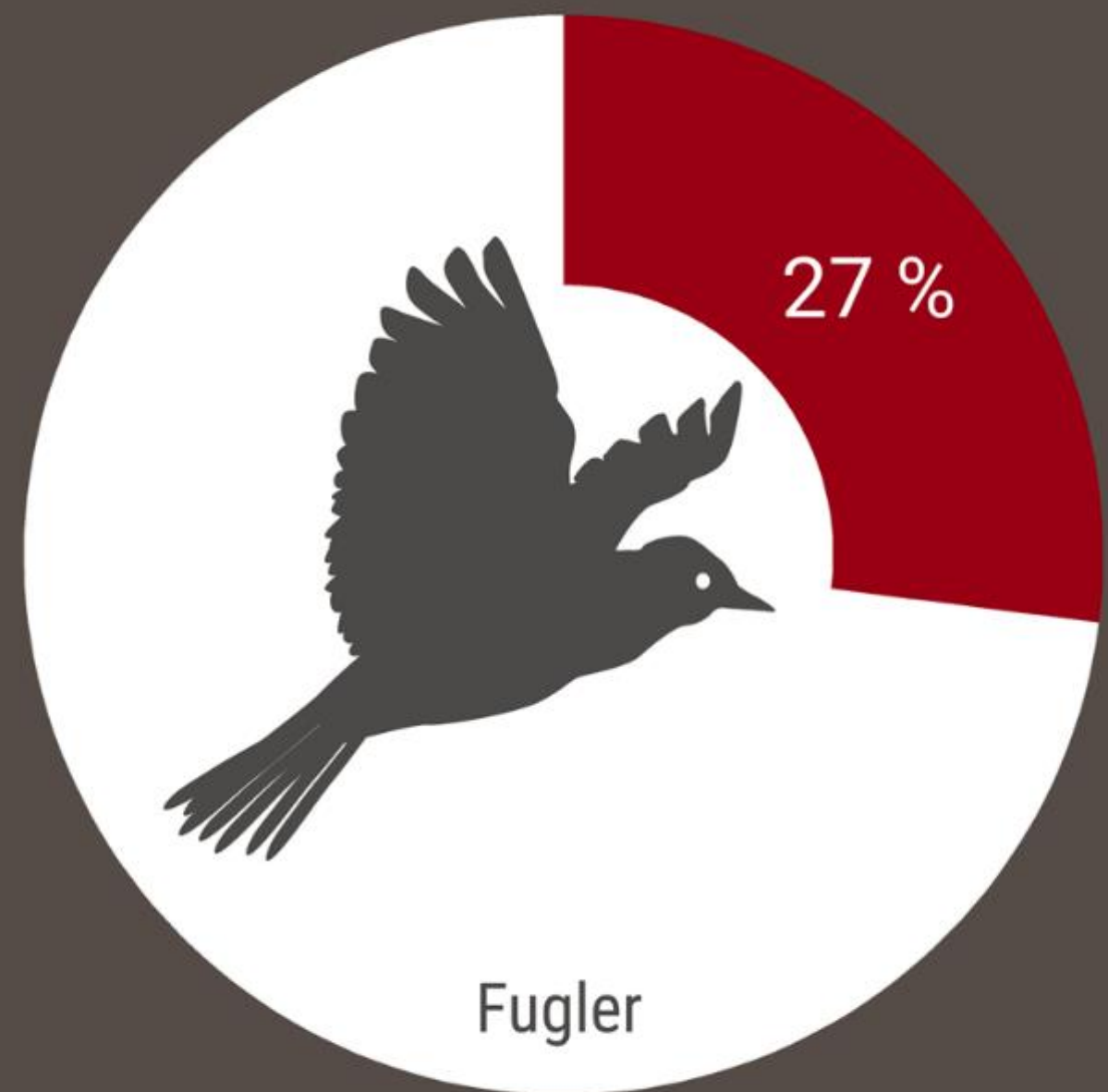

For eit par når sidan vart art nr 50 000 i Noreg påvist

Det er rekna ut at vi kan ha 72 190 artar i landet vårt

© Ingvar Grastveit

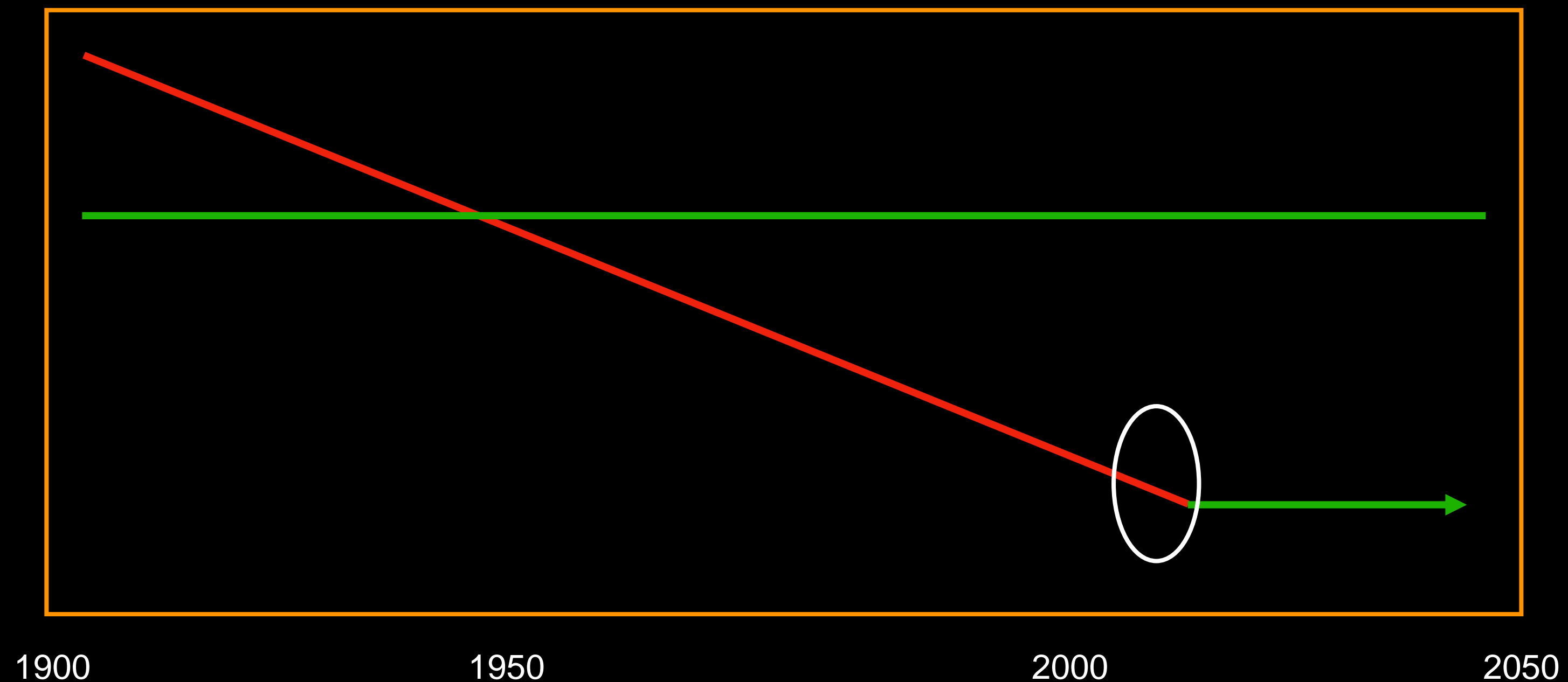
40% av norske fuglearter står i dag på raudlista

Det skuldast at dei har vore i urovekkande tilbakegang i løpet av dei siste 3 generasjonane.

Ei prioritert oppgåve er å forvalte desse artane *ut av* raudlista, altså å stogge tilbakegangen.

Men – aller viktigast er at vi ved vedtak og tiltak *opprettheld* naturens produksjonsevne. Vanlege artar må forvaltast slik at dei forblir vanlege, elles vil mykje viktig natur gå tapt.

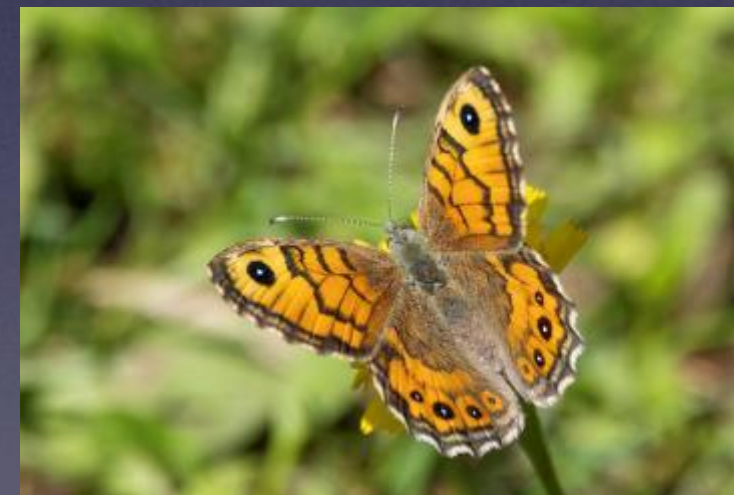
Alt som lever i naturen, lever av noko anna som lever eller har levd. Om bestandane har tilstrekkeleg tilgang på mat, er den viktigaste utfordringa løyst.

«Når ein set ut ei fjøslykt i haustnatta, kjem mykje rart rekande»

Eivind Eckbo, Anders Langes parti (1975) — om partifeller

Frode Falkenberg har fanga insekt i lysfelle i hagen i Bergen. Fangst i løpet av ei natt kan vere fleire hundre individ.

I løpet av eitt år har han fanga 324 ulike artar sommarfuglar her. I tillegg kjem mange andre artar av andre insektgrupper.

Ser bilen din slik ut i våre dagar?

Neppe! Det er kanskje du glad for. Men naturen er ikkje glad!

I ein regnskog i Puerto Rico er meir enn 98% av insekta på bakken borte.

Insektmengda i tyske og nederlandske naturreservat er redusert med 63% sidan 1990. Midt på sommaren er reduksjonen meir enn 82%.

Insekta er navet i svært mange økosystem. Insekt er t d fuglemat, og dermed gir utviklinga ringverknader i heile økosystemet!

Fuglane har det slett ikkje bra for tida

I Europa er det anslått at talet på fuglar er redusert med meir enn 400 millionar individ på 3 tiår.

Denne nedgangen kjem i tillegg til massiv reduksjon tidlegare på 1900-talet.

Tilbakegangen er sterkt merkbar også i Noreg. Urovekkande mange artar som før var vanlege er i dag på raudlista over trua artar.

Utviklinga skuldast i stor grad nedbygging av viktige areal og fragmentering av landskapet. Ofte er årsakene indirekte, ved at næringstilgangen vert endra negativt.

Kvifor har hubroen blitt så sjeldan?

~~Jakt og etterstrebing~~

Små kraftliner (elektrokusjon)

Store kraftliner (kollisjon)

Nedbygde reirområde

Redusert tilgang på byttedyr

Fragmentering av leveområde

Vegbygging

Miljøgifter

Par vert isolerte

.....

Og det stoppar ikkje med dette! Verknaden er kumulativ, og fortida gir effektar langt inn i framtida.

Ein del artar i naturskogen er arealkrevjande

Døme: Kvitryggspett

Store hekketerritorier — 1,5 km²

Kan hente mat frå gode næringsområde 6-10 km unna reiret

Slike krav er vanskelege å innfri i verneområde åleine

Sverige

- Berre 3 hekkepar att (2015)
- Handlingsplanen for arten rår til å bruke SEK 200 000 000 for å få tilbake ein livskraftig bestand
- 200 andre raudlisteartar vil nyte godt av at handlingsplanen vert gjennomført

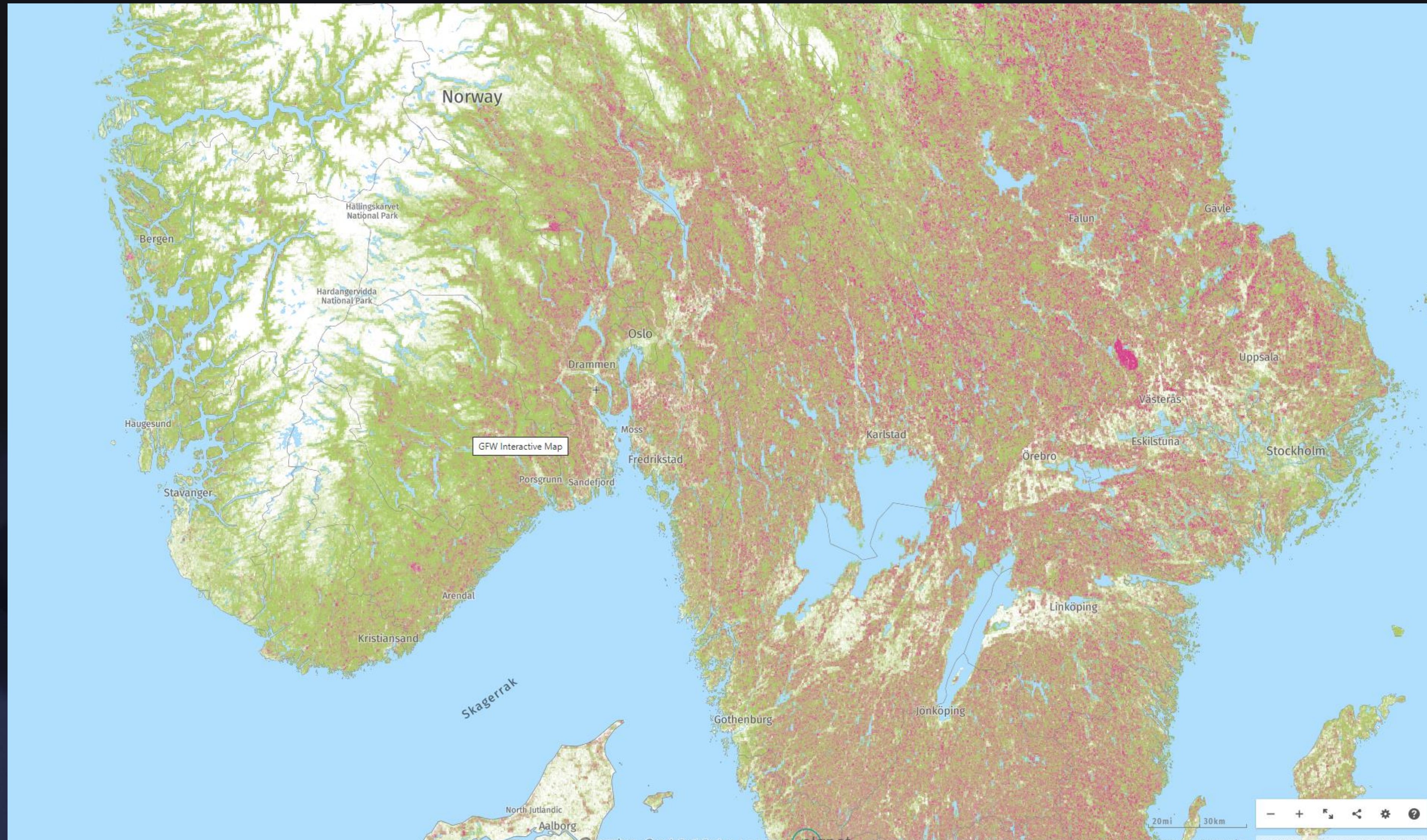
Trekronedekning — endring 2001 - 2023

Endring av trekronedekning i løpet av 22 år.

Endringane er svært store, ikkje minst av di det også har vore store endringar i tiåra før denne registreringsperioden, og dette er ikkje fanga opp i kartet.

Endringane skuldast mellom anna skogbruk, men langt meir enn det. Mest av alt illustrerer kartet resultatet av fragmentering av tresette område.

Kjelde: Global Forest Watch

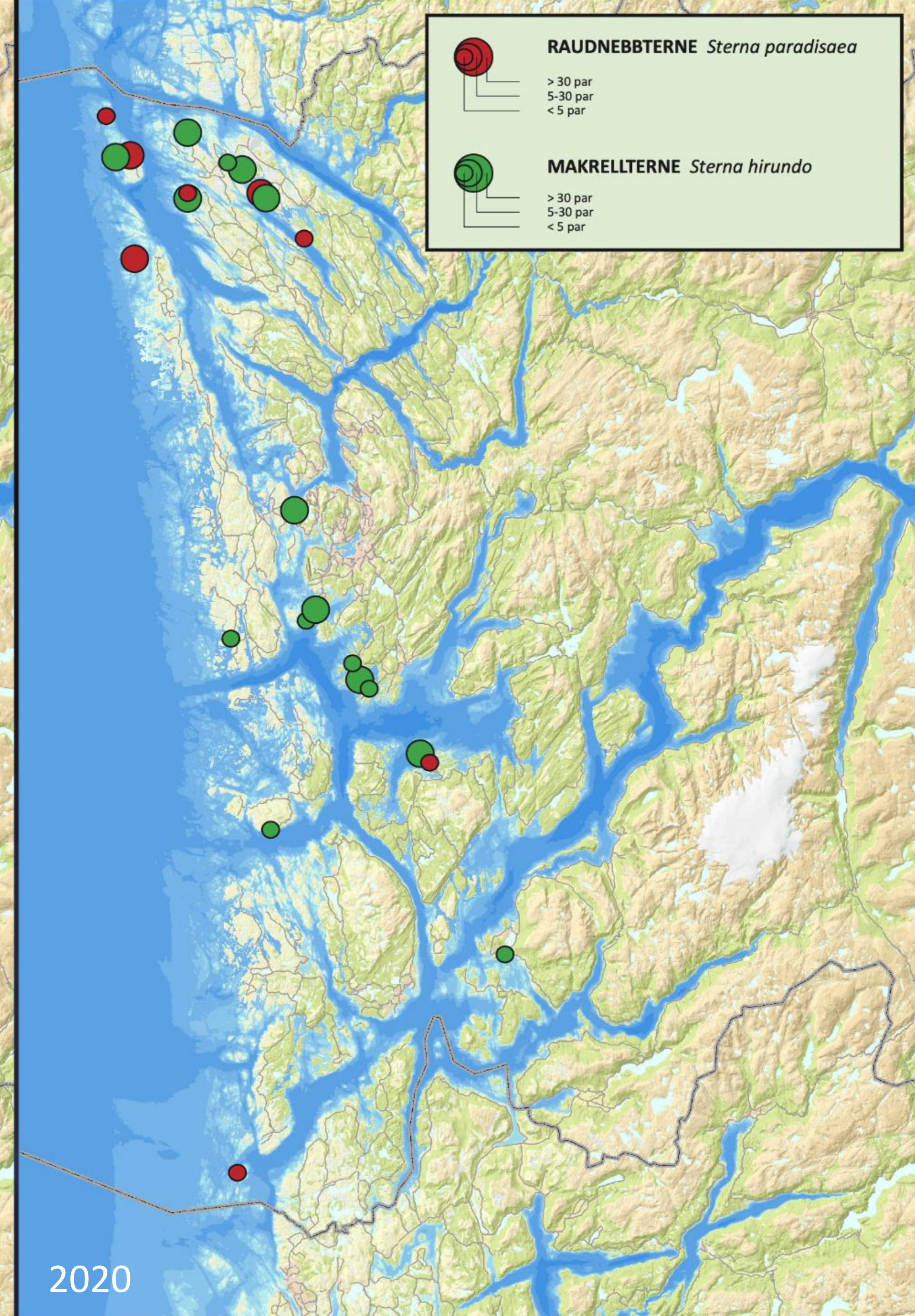
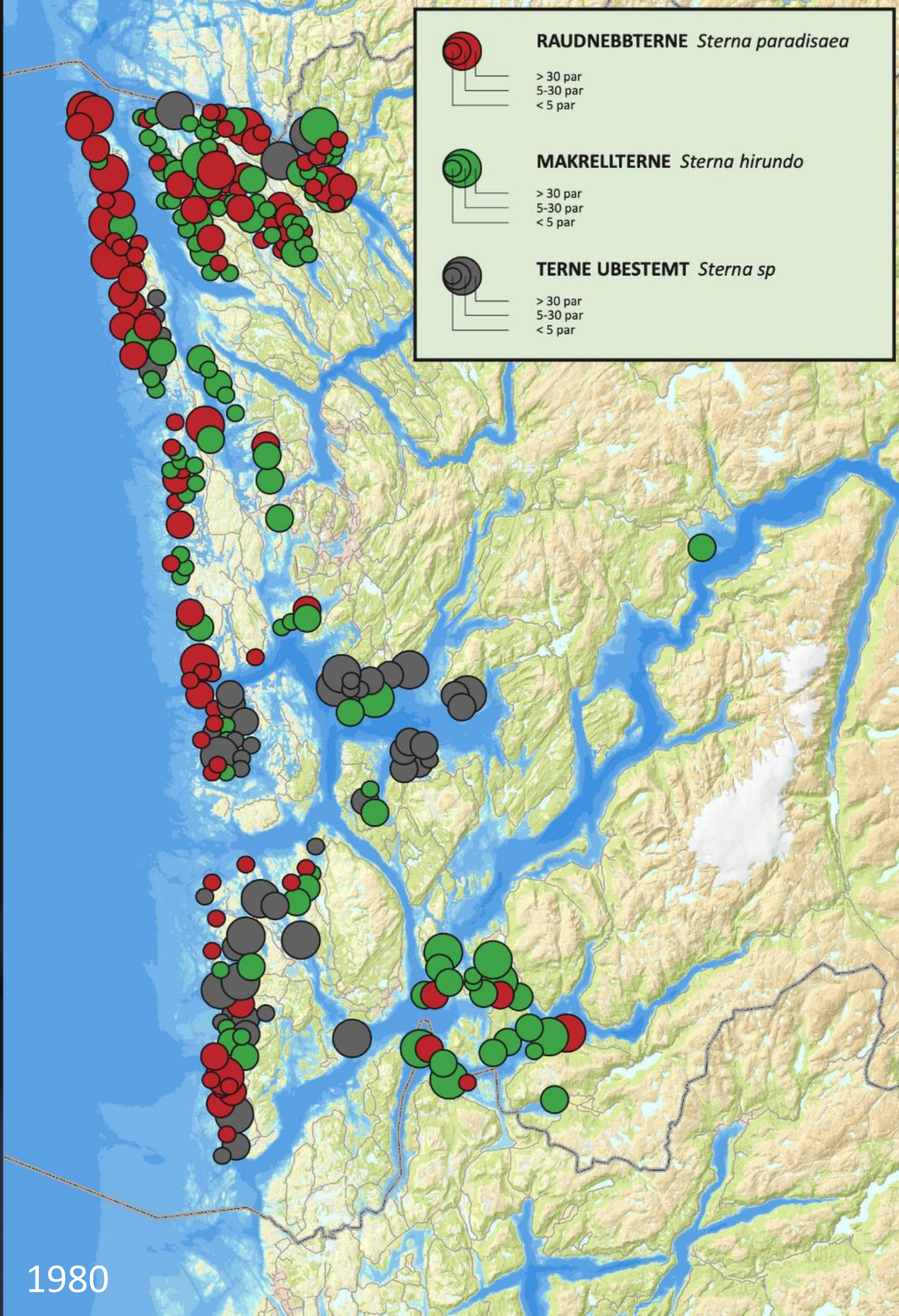

Kva hende med ternene i Hordaland?

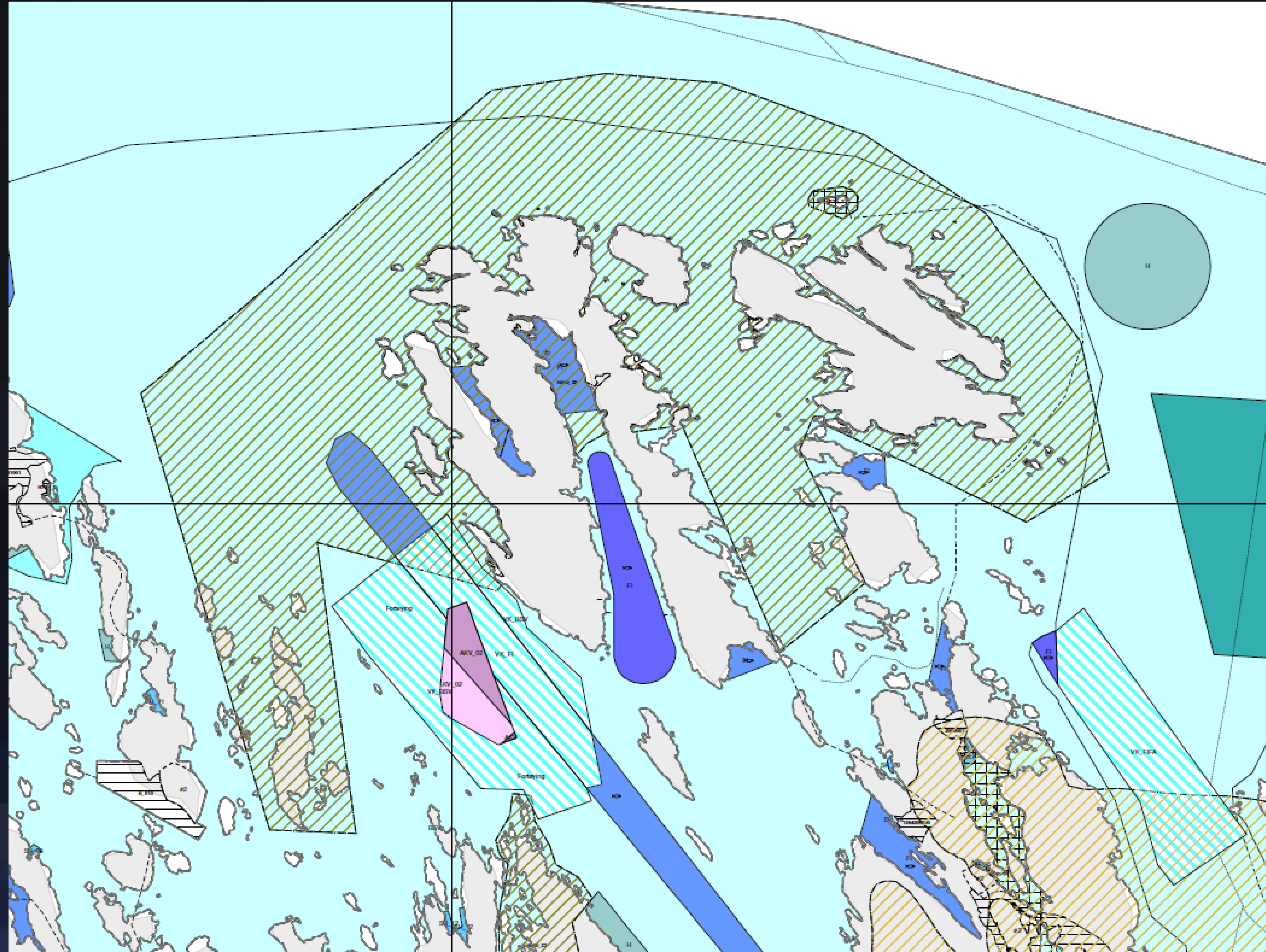
Vi har 2 artar på Vestlandet. Begge har gått sterkt tilbake dei siste 30 åra.

Ternene er nøkkelartar i økosystemet. Kan vi bygge opp at bestandene noko, vil fleire andre kystfuglar nyte godt av det.

Tilbakegangen skuldast i stor grad vedvarande næringssvikt. Om bestandene av tobis, fjordbrisling og leppefisk kan styrkast, vil vi truleg få fleire sjøfugler.

Børilden og Grunnosen — Austrheim kommune

«The Silent Coast»

Saman med SEAPOP og Miljødirektoratet har Statsforvaltaren i Vestland planar om å arrangere eit regionalt sjøfuglseminar i 2025.

Målsetjinga er å samordne innsatsen mellom offentlege instansar betre for sikre gode levekår for sjøfuglene i vår region:

Statsforvaltaren forvaltar sjøfuglreservata,
fjernar mink m m

Miljødirektoratet forvaltar
sjøfuglbestandane

Fiskeridirektoratet forvaltar
matfatet til sjøfuglene

E39 og nøkkelbiotopar

På 1990-talet var det omfattande diskusjon om korleis E39 kunne førast fram i dette området. Takrørsumpen på biletet var overnattingsstad for kring 5000 låvesvaler under hausttrekket.

Planen var å krysse vatnet med steinfylling. Planen vart vedteken etter mykje strid, men med låg bru i staden for fylling.

Purkebolvatnet

Purkebolvatnet er ein soveby! For låvesvalene faktisk den viktigaste i landet!

Kring 2000 vart det registrert kring 12 000 svaler som samla seg i takrøyrskogen her under hausttrekket.

Kommuneplan for Austrheim

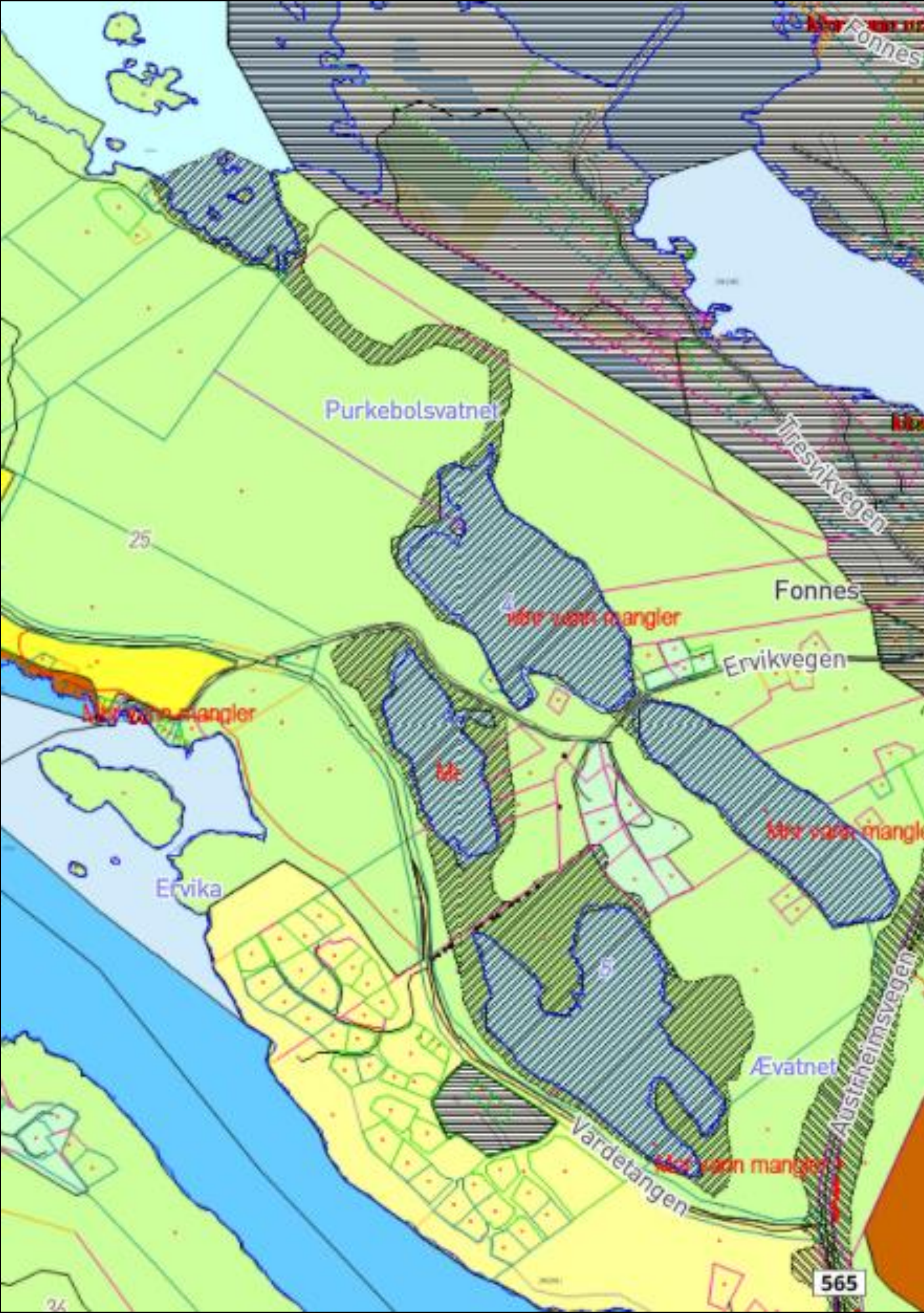
2019

I dag er desse våtmarksareala LNF-område i kommuneplanen — hensynssone naturmiljø

Reglane som følgjer av dette er ikkje særleg ulikt det som ville vore tilfellet om området var naturreservat.

Ein vesentleg skilnad er likevel at kommunen forvaltar reglane saman med eigarane. I eit naturreservat er det staten som forvaltar verneforskrifta saman med dei same eigarane.

Ein annan skilnad er at i eit naturreservat får ein tilgang til ei ekstra finansieringskjelde, så lenge tiltaket er i samsvar med verneforskrifta.

Kartlagsinfo for valgt punkt

KPLAN_2019

Angittthensynsone

Planidentifikasjon 2013001

Hensynsone Bevaring naturmiljø

Hensynsonenavn H560_21

[Vis i kart](#)

Arealformål

Planidentifikasjon 2013001

Arealbruk Bruk og vern av sjø og vassdrag med tilhørende strandsone

Arealbrukstatus Nåværende

Områdenavn V106

Masfjordfjella — framtidig nasjonalpark?

Naturmeldinga seier at vi skal verne meir natur. *Mykje* meir, etter internasjonale avtaler.

Statsforvaltaren arbeider for tida med ein plan om å opprette vel 30 nye verneområde i Vestland. 2 av desse er moglege nasjonalparkar.

I kva grad er det den *viktige* naturen vi får verne?

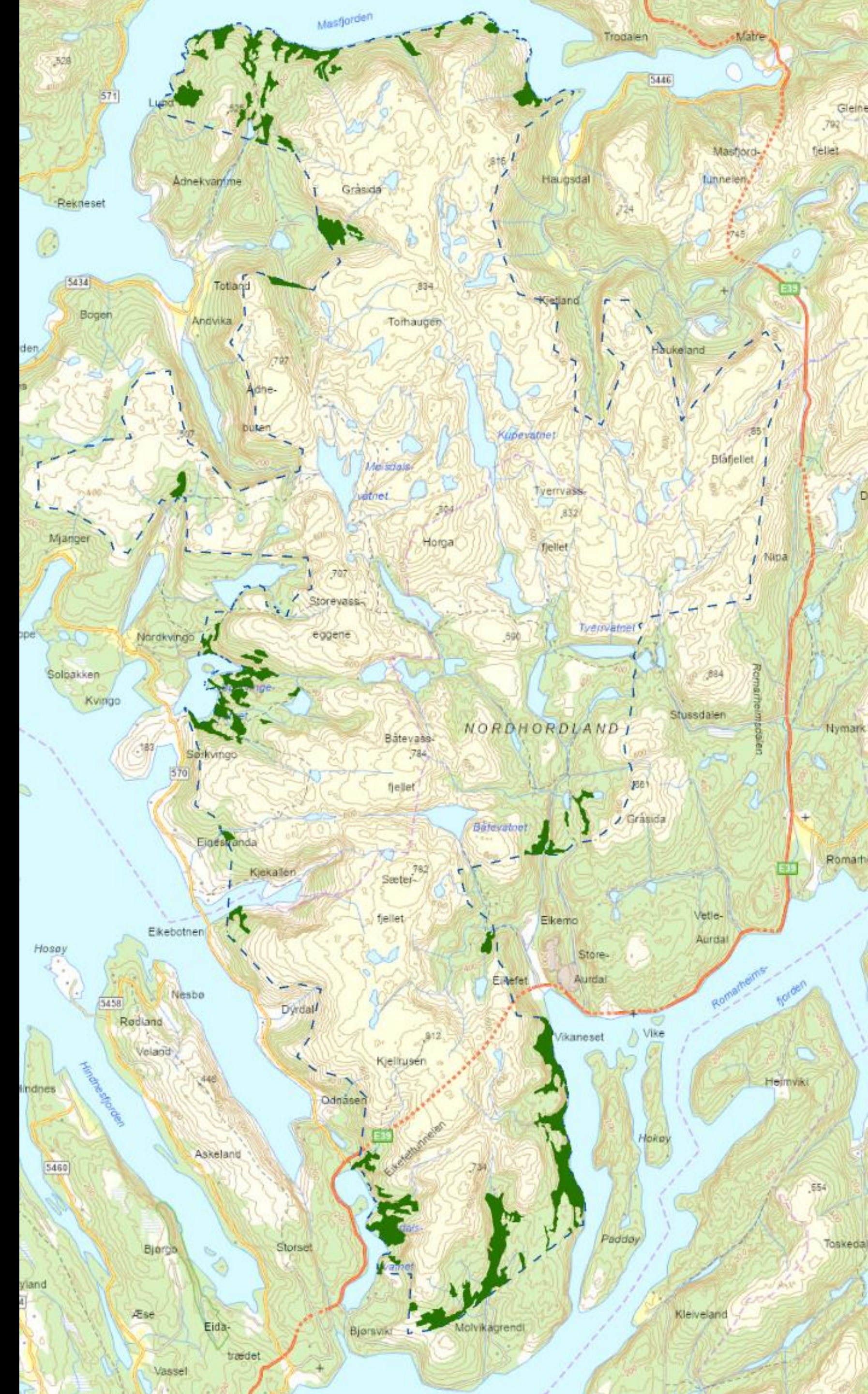
Aktuelt planområde

Opphavleg oppdrag:
Grei ut potensialet for
mogleg nasjonalpark
ovanfor skoggrensa.

Skog: 52 668 daa

Av dette er:

- impediment 29 521 daa
- høg og sær s høg bonitet:
6 281 daa

Naturrestaurering i skog

Det er også på dei beste bonitetane potensialet for å drive rekningsvarande skogbruk er størst. Såleis er mange slike areal allereie tilplanta med gran eller sitkagran.

I verneområde fjernar staten slike plantefelt, for å gje naturskogen meir areal å vekse på. Utanfor verneområde har vi ikkje mandat til dette, sjølv om store delar av denne skogen aldri vil bli fjerna av kommersielle årsaker.

Stordalen naturreservat, Stryn og Gloppen kommunar. 19 000 m³ med gran er fjerna som skjøtselstiltak i 2023 og 2024

Tjeldstø naturreservat, Øygarden kommune — før naturrestaurering 2024.

Naturrestauring i skog

Nytt det siste året er at no kan også kommunar og organisasjonar søke om midlar til slike tiltak.

Kompetansen som staten over tid har tilegna seg ved slike tiltak er tilgjengeleg. I 2025 skal vi arrangere eit brukarseminar om temaet, med bakgrunn i røynslene vi har etter 15 år med slik naturrestauring.

Seminaret vil bli avvikla i Måløy, med døme frå mellom anna Silda og Kvalheim.

Villreinen på Hardangervidda

— *frå Europas største villreinstamme til ei av dei minste?*

Det er stor otte for villreinen på Hardangervidda, som det er i dei fleste norske villreinområda. Dyra treng store areal og mykje omsyn, men situasjonen vert gradvis verre for kvart år og viser enno ikkje teikn til å snu.

Den negative utviklinga må snu. Dei fleste er samde om det, men effektive tiltak er vanskeleg å få semje om.

Tiltaksplanen for stamma vil ventelig gjere framlegg om fleire tiltak for å snu utviklinga. Samstundes reviderer vi forvaltningsplanen for nasjonalparken.

Vil det vere nok? Vil tiltaka kome raskt nok? Og kva tiltak kan vi vente oss?

Naturmeldinga nemner eitt tiltak, som også skal bidra til å auke vernearealet i Noreg monaleg.

OECM

OECM = Other Effective area-based Conservation measures

- ★ Nasjonale villreinområde
- ★ Vassdrag som er verna mot kraftutbygging
- ★ Nøkkelbiotopar i skogbruket m m

Eit villreinområde definerer leveområdet til ei villreinstamme. Det forvaltast av kommunen etter plan- og bygningslova, som anna utmark i kommunen. Har du eigeidom i eit villreinområde, har du også jaktrett til reinen innanfor bestemte kvotar.

En økning av skogvernet fra dagens 5,3 prosent til 10 prosent er ventet å dekke 5700 km² og vil sammen med vernet av mindre områder med verdifull natur i lavlandet øke verneandelen for Norge inkludert Svalbard og Jan Mayen med ca. 2 prosentpoeng.

I havet og langs kysten er 4,2 prosent av sjøarealet under norsk jurisdiksjon vernet. Det er opprettet verneområder i territorialfarvannet (ut til tolv nautiske mil fra grunnlinjene) ved Fastlands-Norge, Svalbard og Jan Mayen og Bouvetøya i Sørishavet. I territorialfarvannet ved Fastlands-Norge er hittil 4,5 prosent av arealene vernet etter naturmangfoldloven, noe som utgjør 6503 km². Det er hittil opprettet 17 marine verneområder, som er en egen vernekategori etter naturmangfoldloven, samt flere nasjonalparker med betydelig marint areal. Arbeidet med marint vern og andre bevaringstiltak er nærmere omtalt i Meld. St. 29 (2020–2021) *Heilskapleg nasjonal plan for bevaring av viktige område for marin natur*.

På Svalbard er 68,2 prosent av landområdene og 88,7 prosent av territorialfarvannet vernet som naturreservater og nasjonalparker. Vernet er økologisk representativt og godt sammenhengende. Verneområdene på Svalbard omfatter størstedelen av både landområdene og territorialfarvannet, og er således integrert i større landskaper og sjø- og havområder. Vernet på Svalbard har hindret arealinnngrep, men økt ferdsel utfordrer verneverdiene. Det ble i februar 2024 vedtatt endringer i verneforskriftene for å styre ferdselen og ivareta verneverdiene. Forvaltningen av verneområdene på Svalbard er nærmere omtalt i Meld. St. 26 (2023–2024) *Svalbard*.

Med «andre effektive arealbaserte bevaringstiltak» («other effective area-based conservation measures», OECM), menes tiltak som gir en positiv og langvarig bevaringseffekt på naturmangfoldet i et område. Partsmøtet til konvensjonen om biologisk mangfold (CBD) vedtok i 2018 veiledende kriterier for å identifisere hvilke områder som kan anses som bevart gjennom andre effektive arealbaserte bevaringstiltak (OECM).¹³ Kriteriene knytter seg blant annet til forvaltningssystem som bidrar til bevaring, lovlig og legitim styring, langtidsperspektiv, identifisering av det viktige naturmangfoldet i området og gir føringer blant annet om at områdene skal være geografisk avgrenset og kartfestet.

Nøkkelbiotoper i skogbruket, nasjonale villreinområder, vernede vassdrag, nasjonale lakse-

vassdrag og friluftslivsområder vernet etter markaloven er eksempler på bevaringstiltak i Norge som med enkelte justeringer – i hovedsak knyttet til kartfesting, nærmere avgrensning av lokaliteter, beskrivelse av naturkvalitetene og bevaringsmål og jevnlig oppdatering av kartene med avgrensingen for å fange opp inngrep og tiltak – vil kunne anses som OECM i samsvar med CBDs retningslinjer. Samlet anslås disse områdene å kunne omfatte ca. 4,5 prosent av Norges landareal inkludert Svalbard og Jan Mayen. Mesteparten av dette utgjøres av de nasjonale villreinområdene (ca. 3,5 prosent).

Som oppfølging av Meld. St. 29 (2020–2021) *Heilskapleg nasjonal plan for bevaring av viktige område for marin natur* ble det satt i gang en prosess for systematisk å gjennomgå praksis for rapportering av Norges bidrag til de internasjonale målene om bevaring av områder til havs. Det pågår derfor en prosess for å avklare hvilke områder til havs som kan anerkjennes som bevart gjennom OECM. Det skal som er del av denne prosessen gjøres en nærmere vurdering av hold som miljøverdier, bevaring og framtidig bruk av områdene.

Bidrag til naturbevaring skjer gjennom oppfølging av verdensarvkonvensjonen og gjennom ord og handlinger i jordbruket. Verneområdene Vestnorsk fjordland har areal beskyttet gjennom norsk fjordlandskapsplan. Verneområdet er prioritert på bakgrunn av verdien, mens Vegaøyen er turlandskap med bakgrunn i menneske og natur. I tråd med oppfølging av verdensarvkonvensjonen er identifisert steder som vurderes for føring på verdensarvlisten. Denne tentative listen finner man på Svalbard og Bouvetøya. Utvalgte kulturelle og historiske steder er særegne jordbrukslandskaper og kulturhistoriske landskaper som mennesker i samspill med naturen har skapt gjennom drift, skjøtsel og vedlikehold. Forvaltningen skal sikre villighet.

Status for forvaltningen av eksisterende verneverdiene er naturkvalitetene som er angitt i verneformålet til hvert enkelt område. I litt under 30 prosent av verneområdene på land er disse

¹³ CBD (2018).

HARDANGERVIDDA

- Hardangervidda nasjonalpark
- Leveområdet

0 5 10 20 Kilometer

Kartarbeid: Norsk Villreinsenter Sør

To spørsmål

Mener Statsforvalter, ut fra et naturmangfold perspektiv, at det er forsvarlig med utbygging av vindkraft innenfor et villreinområde?

Svar: Nei, selvsagt ikke. Store deler av norske villreinområder ligger allerede innenfor verneområder etter naturmangfoldloven. Her er vindturbiner forbudt etter verneforskriften. Utenfor verneområder er det kommunen som forvalter arealene, men det vil nok sitte svært «langt inne». Det blir ikke lettere om OECM implementeres.

Ser forvaltningen problem knytta til naturbeitemark, fjell og skog, om Norge får store områder med vindkraftanlegg? Kan forureining frå vindkraft som mikroplast, PFAS, hydraulikkolje m.m og ein coctailmix av desse påverka beiteområda og på sikt medføre beiteforbud?

Svar: Det er definitivt store problem knytta til dette, også utanfor villreinområde. Men samfunnet treng også kraft, så vurderinga kan bli ulik i forskjellige område. Om vindkraft genererer forureiningsproblem som nemnt — eller nokre av dei — må nok beiteaktiviteten vurderast, men dette vil vere Mattilsynet sitt ansvarsområde.

Stein for rein

«Make Hardangervidda great again!»